

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΗΓΕΣ

ΜΟΛΟΝΟΤΙ το βιβλίο αυτό είναι βασισμένο σε πρωτογενείς πηγές από αρχεία σε όλο τον κόσμο, καθώς και στην επισταμένη έρευνα πλήθους λαμπρών μελετητών, στηρίζεται και στα γραπτά του ίδιου του Μένγκελε. Διάβασα την αλληλογραφία και τα ημερολόγια που έγραψε σε μεγάλη ηλικία και ήρθα σε επαφή με πολύ προσωπικές πληροφορίες για θέματα υγείας που αντιμετώπιζε, με τις απογοητεύσεις και τους βαθύτερους συλλογισμούς του, αλλά και με το ύφος και τον ρυθμό των σκέψεών του. Επιπρόσθετα, είχα πρόσβαση στην προσπάθεια του ίδιου του Μένγκελε να ασχοληθεί με τη βιογραφία του, δηλαδή με το εγχείρημα που είχα αναλάβει κι εγώ. Στα γεράματά του ξεκίνησε να γράφει την ιστορία της ζωής του αλλά με τη μορφή μυθιστορηματικής αυτοβιογραφίας, με ήρωα έναν άντρα («που η εποχή του τον είχε διαμορφώσει με πολύ ιδιαίτερο τρόπο»). Σε επιστολή στον γιο του δικαιολόγησε την επιλογή αυτή περιγράφοντας τα πλεονεκτήματά της, στα οποία συμπεριλαμβάγονταν:

Η πιθανότητα μιας πιο ανοιχτόμυαλης αντιμετώπισης των δύσκολων θεμάτων· η υποκατάσταση της εμπειρίας του με την εμπειρία των άλλων· η απεικόνιση των γεγονότων και των ανθρώπων εκείνης της εποχής· η ευκολότερη αποσαφήνιση εσωτερικών διασυνδέσεων, αιτιών και διαδικασιών· τέλος, η μετάθεση της μοίρας ενός ατόμου σε ολόκληρες ομάδες.

Πίστευε πως μέσω αυτού του είδους της «μυθιστορηματικής αυτοβιογραφίας», που τον λύτρωνε από τα δεσμά της κυριολεκτικής αλήθειας, μπορούσε να κατασκευάσει από το ακατέργαστο υλικό της ζωής του ένα σημαντικότερο, ίσως και καθολικότερο, μήνυμα. Για λόγους ασφάλειας και προστασίας ο Μένγκελε αποφάσισε να μυθιστορηματοποιήσει τα ονόματα των προσώπων και των γεωγραφικών τοποθεσιών. Η πρόκληση που αντιμετώπισα εγώ ήταν να αποκρυ-

πτογραφήσω την απόπειρά του να συγκαλύψει τα αληθινά ονόματα ατόμων και τοποθεσιών που διαδραμάτισαν καίριο ρόλο στην ιστορία του και να τα προσδιορίσω. Με τον τρόπο αυτόν η προσπάθειά μου θα συμπλήρωνε την προσπάθεια του Μένγκελε – θα αποκωδικοποιούσα όσα είχε κωδικοποιήσει. Κατάφερα να αποκαλύψω ό,τι εκείνος είχε επιδιώξει να αποκρύψει, με αποτέλεσμα η «αυτοβιογραφία» του να αποτελέσει αναντικατάστατη και ανεκτίμητη πηγή.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο ΓΙΟΖΕΦ ΜΕΝΓΚΕΛΕ γεννήθηκε στις 16 Μαρτίου 1911 και πέθανε στις 7 Φεβρουαρίου 1979. Ακριβώς στο μέσο της ζωής του, το καλοκαίρι του 1944, πέρασε ατελείωτες μέρες και νύχτες επιτελώντας το καθήκον του στη ράμπα εισόδου του στρατοπέδου συγκέντρωσης Άουσβιτς II (Μπιρκενάου), ξεδιαλέγοντας τις νέες αφίξεις και σφραγίζοντας την τύχη των ανθρώπων. Βρισκόταν τότε σε εξέλιξη η τεράστια επιχείρηση των ναζί να εξοντώσουν τους Εβραίους της Ουγγαρίας, την εβραϊκή κοινότητα που είχαν στο στόχαστρο, την τελευταία που είχε απομείνει. Μια φαινομενικά ατελείωτη πομπή από αυτοκινητάμαξες διέσχισε την κεντρική πύλη πάνω στη σιδηροδρομική γραμμή που είχε κατασκευαστεί πρόσφατα και έμπαινε στην καρδιά του στρατοπέδου πριν σταματήσει σε κοντινή απόσταση από τους θαλάμους αερίων. Η κατασκευή της νέας εισόδου είχε ολοκληρωθεί λίγους μήνες νωρίτερα για να αντικαταστήσει μια προβληματική ράμπα υποδοχής που βρισκόταν μεταξύ του κύριου στρατοπέδου του Άουσβιτς και του Μπιρκενάου. Έτσι διευκολύνθηκε σημαντικά το ξεφόρτωμα και η καταγραφή των καταδικασμένων, ζαλισμένων επιβατών, που στοιβάζονταν σε αποπνικτικά φορτηγά βαγόνια στα οποία είχαν επιβιβαστεί στην Ουγγαρία μέρες πριν. Το στρατόπεδο είχε φτάσει στα ανώτατα όριά του, λειτουργούσε στο μέγιστο της χωρητικότητάς του: από τα τέλη Απριλίου ως τα τέλη Ιουλίου, περίπου 430.000 Ουγγροεβραίοι είχαν εκτοπιστεί εκεί και στη συντριπτική τους πλειοψηφία είχαν δολοφονηθεί κατά την άφιξή τους στο στρατόπεδο. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι και ο ίδιος ο Μένγκελε είχε φτάσει σε ένα παρόμοιο όριο στη ζωή του.

Αν υπήρχε δυνατότητα να κοιτάζουμε μες στο μυαλό του, φαντάζομαι ότι θα ανακαλύπταμε απέραντη ικανοποίηση για την πορεία της ζωής του. Σε νεαρή ηλικία —μόλις τριάντα τριών ετών—

βρισκόταν ήδη ένα βήμα πριν από την επιτυχία, μια επιτυχία συνταρακτική. Χάρη στις σπουδές, στην προετοιμασία και στη σκληρή δουλειά του, είχε σημειώσει ασύλληπτη πρόοδο στην επιστήμη του, για την οποία έτρεφε πάθος. Αναμφίβολα, από τη δική του σκοπιά, ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία που κάποιος είχε πρόσβαση σε τόσο πρωτογενές υλικό ή λειτουργούσε χωρίς τους περιορισμούς που τιθάσευαν τη φιλοδοξία και παρεμπόδιζαν την επιστημονική πρόοδο.

Αν στο πρώτο μισό της ζωής του Γιόζεφ Μένγκελε η μια επιτυχία του διαδεχόταν την άλλη, στο δεύτερο μισό όλα όσα είχε επιτύχει κατέρρευσαν. Ως εκείνο το καλοκαίρι το Τρίτο Ράιχ θα επέστρεφε από το πιο μακρινό σημείο της διευρυνόμενης αυτοκρατορίας του στην αφετηρία του. Τους μήνες που ακολούθησαν θα συρρικνωνόταν ακόμη πιο πολύ, σαν μαύρη τρύπα που συμπύσσεται. Ταυτόχρονα, ο Γιόζεφ Μένγκελε, που κάποτε βρισκόταν σχεδόν στο κέντρο ενός ολοκαίνουριου κόσμου, απωθούνταν ολοένα και πιο πολύ προς το περιθώριο. Είδε τις προοπτικές ενός πολλά υποσχόμενου μέλλοντος να μειώνονται, και όλα όσα είχαν σημασία γι' αυτόν να απομακρύνονται.

Στο διάστημα που λάμβανε χώρα αυτή η διαδικασία διάλυσης ξεκίνησε μια παράλληλη διαδικασία που θα εκτόξευε τη φήμη του, η οποία θα αποκτούσε μυθικές διαστάσεις: Για τον κόσμο ο Μένγκελε έμελλε να αναδειχτεί σε προσωποποίηση του κινήματος που τόσο τον ενέπνεε, στον πλέον διαβόητο αυτουργό των εγκλημάτων του. Τον αποκαλούσαν «Άγγελο του Θανάτου» και έγινε κομμάτι της λαϊκής κουλτούρας, στοιχειώνοντας τα όνειρα και τους εφιάλτες αμέτρητων ανθρώπων. Κάποια στιγμή αναδύθηκε ως η ενσάρκωση όχι μόνο του ίδιου του Ολοκαυτώματος, αλλά και της αποτυχίας της δικαιοσύνης στον απόηχο του πολέμου – ένας χαρακτήρας που μας εμπόδισε να καταλάβουμε ποιος ήταν πραγματικά αυτός ο άνθρωπος και ποια τα κίνητρά του.

Τον Φεβρουάριο του 1985, ενώ εργαζόμουν στην Υπηρεσία Ειδικών Ερευνών (Office of Special Investigations – OSI) στο αμερικανικό Υπουργείο Δικαιοσύνης, μου ανατέθηκε η διεθνής έρευνα εντοπισμού του Μένγκελε, ώστε να έρθει αντιμέτωπος με τον νόμο. Η OSI δημιουργήθηκε το 1979, μέσω νομοθεσίας που στήριξε η Ελίζαμπεθ Χόλτzman (Elizabeth Holtzman), μια ασυμβίβαστη και δυναμική γερουσιαστής από τη Νέα Υόρκη, και αντικατέστησε μια χλιαρή προσπάθεια να ερευνηθούν οι ναζί εγκληματίες πολέμου που

ζούσαν στις Ηνωμένες Πολιτείες και παλαιότερα είχαν φιλοξενηθεί στην Υπηρεσία Μετανάστευσης και Πολιτογράφησης. Η νέα νομοθεσία όχι μόνο δημιούργησε την OSI, αλλά την ενσωμάτωσε στο εγκληματολογικό τμήμα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, της εξασφάλισε υγιή χρηματοδότηση και την εφοδίασε με ένα νομικό πλαίσιο βάσει του οποίου οι ναζί εγκληματίες θα διώκονταν για μεταναστευτική απάτη, αφού είχαν δώσει ψεύτικες πληροφορίες για το παρελθόν τους και τη συμμετοχή τους στις ναζιστικές διώξεις.

Αρχικά, η υπηρεσία ήταν οργανωμένη όπως οι υπόλοιπες ομοσπονδιακές υπηρεσίες διώξεων: Υπό τη διεύθυνση κατηγορών, εκπαιδευμένοι εγκληματολόγοι διεξήγαν έρευνες, εντόπιζαν αποδεικτικά στοιχεία και μάρτυρες. Ωστόσο, πολύ γρήγορα φάνηκε ότι οι υποθέσεις αυτές ήταν διαφορετικού είδους. Τα υπό έρευνα εγκλήματα είχαν διαπραχθεί υπερατλαντικά, οι αποδείξεις υπήρχαν σε διαφορετικές γλώσσες και το ιστορικό πλαίσιο εντός του οποίου έπρεπε να ενταχθούν τα αποδεικτικά στοιχεία είχε χαθεί για όλους με εξαίρεση όσους είχαν ζήσει σε αυτό και τους ιστορικούς που το είχαν μελετήσει.

Για να ερευνηθούν τα εν λόγω εγκλήματα με την απαραίτητη λεπτότητα, η ομάδα δίωξης χρειαζόταν νέα μέλη. Έτσι, συμμετείχα σε ένα μικρό επιτελείο μεταπτυχιακών φοιτητών ιστορίας και νέων κατόχων διδακτορικού τίτλου, που, ενώ αρχικά προσληφθήκαμε για τη μετάφραση εγγράφων, πολύ σύντομα αντικαταστήσαμε τους εγκληματολόγους της υπηρεσίας. Με τον καιρό αναπτύξαμε έναν καινούριο τομέα που θα μπορούσαμε να τον αποκαλέσουμε «εγκληματολογική ιστορία»: για πρώτη φορά επαγγελματίες ιστορικοί συμμετείχαν ως μέλη νομικής ομάδας πλήρους απασχόλησης και χρησιμοποιούσαν τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους για να βοηθήσουν σε νομικές διαδικασίες. Τον καιρίο ρόλο μας στην αποστολή της OSI αντανakλούσαν οι αλλαγές στο οργανόγραμμα: ξεκίνησα στην OSI τον Μάρτιο του 1980 ως τρίτος ιστορικός, ως μέλος ενός προσωπικού δέκα ή έντεκα ερευνητών που είχαν προέλθει από διάφορες ομοσπονδιακές υπηρεσίες επιβολής του νόμου. Όταν αποχώρησα, εννέα χρόνια αργότερα, υπήρχαν δέκα ιστορικοί και μόνο ένας ερευνητής.

Εργαστήκαμε όπως οι ιστορικοί, αναζητώντας αποδεικτικά στοιχεία σε αρχεία, υποβάλλοντας ερωτήσεις σε άτομα που μας έδιναν αόριστες πληροφορίες και ζητώντας συμβουλές από ειδικούς σε

θέματα ιστορικού πλαισίου και συνέχειας. Παράλληλα, ήμασταν και συνήγοροι. Και παλεύαμε με περιορισμούς: Οι ομοσπονδιακοί κανόνες που διέπουν την αποδεικτική διαδικασία μάς δέσμευαν ιδιαίτερος σχετικά με το τι μπορούσαμε να παρουσιάσουμε ως απόδειξη και απομνημονεύαμε, σαν πρωτοετείς φοιτητές νομικής, τις εξαιρέσεις στον νόμο που απέκλειε έμμεσες μαρτυρίες.

Η βασική μας δουλειά στην OSI ήταν υποθέσεις κατά χαμηλόβαθμων μη Γερμανών βοηθών, οι οποίοι, εξυπηρετώντας τους «κυρίους τους», είχαν αναμειχθεί στη δίωξη αθώων θυμάτων. Οι Γερμανοί είχαν στηριχτεί σε μεγάλο βαθμό στην παροχή βοήθειας από ντόπιους —οι οποίοι εργάζονταν ως μεταφραστές, αστυνομικοί και φύλακες στα στρατόπεδα— στα κατεχόμενα εδάφη, και ο αυτόχθων πληθυσμός είχε πολύ ισχυρό κίνητρο για να συνδέσει τη μοίρα του με αυτή των Γερμανών κατακτητών. Όταν το πολεμικό κλίμα άρχισε να αλλάζει σε βάρος των Γερμανών, εξαναγκάζοντάς τους να υποχωρήσουν, οι βοηθοί τους τους ακολούθησαν, γνωρίζοντας πως με την επιστροφή στην πατρίδα θα έρχονταν αντιμέτωποι με τη σοβιετική δικαιοσύνη. Ενώθηκαν με τη λαοθάλασσα των εκτοπισμένων που πλημμύρισε το γερμανικό έδαφος, αφού δεν είχαν πού αλλού να πάνε. Πλάι στα θύματά τους οι θύτες αυτοί επωφελήθηκαν από τη συμμαχική βοήθεια, τρύπωσαν στα ίδια καράβια που μετέφεραν όσους είχαν επιδιώξει να βλάψουν και έφυγαν για ένα καλύτερο μέλλον στην Αμερική. Μόλις έφτασαν εκεί, άφησαν το παρελθόν πίσω τους και έφτιαξαν τη ζωή τους από την αρχή. Έπειτα από τέσσερις δεκαετίες και την αποτελεσματική πίεση που άσκησαν λίγοι αποφασισμένοι άνθρωποι αποκαλύφθηκε μια αποκρουστική ειρωνεία: Οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν γίνει καταφύγιο όχι μόνο των θυμάτων των ναζιστικών διώξεων, αλλά και όσων είχαν βοηθήσει στις διώξεις αυτές.

Τον Μάρτιο του 1983 ο Γουίλιαμ Φρεντς Σμιθ (William French Smith), ο πρώτος γενικός εισαγγελέας του προέδρου Ρόναλντ Ρέιγκαν (Ronald Reagan), διεύρυνε το πεδίο της OSI αναθέτοντάς μας τη διερεύνηση καταγγελιών σύμφωνα με τις οποίες οι αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες είχαν προσλάβει μεταπολεμικά τον πρώην αξιωματικό της Γκεστάπο Κλάους Μπάρμπι (Klaus Barbie). Ο ισχυρισμός ήταν εξαιρετικά ανησυχητικός γιατί ο Μπάρμπι, που είχε τη βάση του στη Γαλλία, είχε αναμειχθεί στη σύλληψη και στον εκτοπισμό Εβραίων και είχε δικαστεί και καταδικαστεί από τους Γάλ-

λους σε θάνατο ερήμην. Ο Άλαν Α. Ράιαν ο Νεότερος (Allan A. Ryan Jr), ο διευθυντής της OSI εκείνη την περίοδο, εξέδωσε εμπειριστωμένη αναφορά που περιέγραφε αναλυτικά πώς οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν προσλάβει τον Μπάρμπι ως κατάσκοπο, πώς τον είχαν κρύψει εν γνώσει τους από τις γαλλικές διωκτικές αρχές και τον είχαν απομακρύνει από την Ευρώπη με προορισμό τη Νότια Αμερική χρησιμοποιώντας την αποκαλούμενη Ratline,* μια χερσαία μυστική οδό διαφυγής προς ιταλικά λιμάνια. Ο Ράιαν έγινε πρωτοσέλιδο όταν πρότεινε στον γενικό εισαγγελέα να ζητήσει η αμερικανική κυβέρνηση συγγνώμη από τους Γάλλους για παρακώλυση απονομής δικαιοσύνης.

Μετά την έρευνα για τον Μπάρμπι εμφανίστηκε μια πολύ πιο διαβόγητη φιγούρα, αιχμαλωτίζοντας το ενδιαφέρον του κοινού: ο Γιόζεφ Μένγκελε. Η διττή εικόνα του Μένγκελε —ενσάρκωνε και το Ολοκαύτωμα και την αποτυχία απονομής δικαιοσύνης— έπαιξε ρόλο στον πολιτικό και ηθικό λογιισμό των τριών εθνών που το 1985 αποφάσισαν να τον εντοπίσουν. Για τους πιο δυναμικούς από τους Αμερικανούς που πίεσαν για την έρευνα ήταν καθαρά πολιτικό θέμα, μια στρατηγική να τραβήξουν επάνω τους τα φώτα της δημοσιότητας και να κερδίσουν πόντους. Για τους Γερμανούς η προσπάθεια αυτή ήταν ένας τρόπος να επανορθώσουν για την προηγούμενη αδράνειά τους. Και για τους Ισραηλινούς ήταν ένα παράξενο μείγμα πολιτικής και συναισθήματος που τους έκανε να αρνούνται επίμονα να κλείσουν την υπόθεση. Για μένα, αν και, από όσο ξέρω, ο Μένγκελε δεν έβλαψε ποτέ μέλος της οικογένειάς μου, ήταν μια βαθύτατα προσωπική υπόθεση. Στην πορεία της έρευνας επισκέφτηκα την ιδιαίτερη πατρίδα του και το κρησφύγετό του· μίλησα με την οικογένεια, τους φίλους, τους συναδέλφους και τα θύματά του· επιθεώρησα τους τόπους των εγκλημάτων του και διάβασα την προσωπική του αλληλογραφία και τους προσωπικούς στοχασμούς του· στο τέλος, κράτησα τα οστά του στα χέρια μου.

Ακόμη και μετά το επίσημο κλείσιμο της υπόθεσης ο Μένγκελε έμεινε στο μυαλό μου. Μίλησα για την έρευνα σε δεκάδες δημόσιες διαλέξεις στις Ηνωμένες Πολιτείες και στο εξωτερικό. Στο

* Σκαλιέρα, σκάλα πλοίου από σχοινί, όρος που χρησιμοποιούσαν μεταφορικά για να υποδηλώσουν τη μυστική οδό διαφυγής των ναζί προς άλλες χώρες, κυρίως της Νότιας Αμερικής. (Σ.τ.Μ.)

κοινό που συνάντησα η φιγούρα του Μένγκελε και όσα αντιπροσώπευε ασκούσαν μεγάλη έλξη. Με τον θάνατό του και τη διαθεσιμότητα νέων πηγών για τη ζωή του ο Μένγκελε συνεχίζει να αποτελεί αντικείμενο σοβαρών επιστημονικών και δημοσιογραφικών ερευνών και να αποτελεί δημοφιλή και μυστηριώδη φιγούρα της λαϊκής κουλτούρας. Πράγματι, ακόμη και στις μέρες μας, μια αναζήτηση του ονόματος «Μένγκελε» στο Google αποδεικνύει πως σχεδόν καθημερινά υπάρχουν αναφορές σε αυτόν σε ευρύ φάσμα θεμάτων, από ιστορικά ως επιστημονικά, παρουσιάζοντάς τον συνήθως ως σύμβολο του κακού. Το 2017 το υψηλού κύρους γαλλικό λογοτεχνικό βραβείο Ρενοντό απονεμήθηκε σε ένα μυθιστόρημα για τη ζωή του Μένγκελε μετά τον πόλεμο, με τίτλο *La disparition de Josef Mengele*, του Ολιβιέ Γκεζ (Olivier Guez), ενώ την προηγούμενη χρονιά ένα μυθιστόρημα για τον Μένγκελε στο Άουσβιτς, το *Mischling*, της Αφίνιτι Κόναρ (Affinity Konar), εκδόθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες και έλαβε διθυραμβικές κριτικές.

Συνέχισα να διαβάζω και να σκέφτομαι τον Μένγκελε στο πέρας των χρόνων, και στις αρχές του 2016 κάθισα να γράψω ένα βιβλίο για την έρευνα και τον ρόλο μου σε αυτή. Στο μεταξύ είχε αποκαλυφθεί πληθώρα νέων στοιχείων σχετικά με αυτή τη μοναδική διεθνή επιχείρηση, τα οποία ήταν διαθέσιμα στη Γερμανία, στο Ισραήλ και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο φάκελος της CIA, που αποχαρακτηρίστηκε το 2000, περιέγραφε λεπτομερώς μέρος της έρευνας που ως τότε ήταν άγνωστο, και τον Σεπτέμβριο του 2017 η Μοσάντ, η κεντρική υπηρεσία πληροφοριών του Ισραήλ, εξέδωσε αναλυτική αναφορά στα εβραϊκά γεμάτη νέες αποκαλύψεις και βασισμένη στον απόρρητο φάκελό της για τον Μένγκελε. Με βάση όλο αυτό το πλούσιο υλικό, σε συνδυασμό και με τις δικές μου αναμνήσεις, έγινε κατανοητό γιατί η Γερμανία, το Ισραήλ και οι Ηνωμένες Πολιτείες αποφάσισαν να ενώσουν τις δυνάμεις τους για να εντοπίσουν τον Μένγκελε το 1985.

Το αρχικό μου σχέδιο να γράψω μόνο για την έρευνα κατέρρευσε κάτω από το βάρος του συναρπαστικού όγκου της πρόσφατης βιβλιογραφίας και των νέων πληροφοριών που βρήκα κατά την έρευνά μου. Διάβασα σε βάθος για την επιστημονική εκπαίδευση του Μένγκελε, την εμπειρία και το έργο του, και ανακάλυψα ένα απάντεχο πλαίσιο και λεπτομέρειες. Το υλικό αυτό, μεγάλο μέρος του οποίου είναι γραμμένο στα γερμανικά, εξετάζει πλευρές της ζωής

και της σταδιοδρομίας του Μένγκελε που μου ήταν άγνωστες. Με εφόδιο τις γνώσεις αυτές, και με έντονη περιέργεια, αποφάσισα να διευρύνω το θέμα μου πέρα από την έρευνα και να εντρυφήσω στον άνθρωπο – στη ζωή, στη σταδιοδρομία του και στο πώς τον θυμούνται και τον φαντάζονται οι άλλοι. Αν και μια συγκεκριμένη καρικοτούρα του Μένγκελε είναι δημοφιλής έτσι όπως έχει διαμορφωθεί μέσα από τον ρόλο του σε ταινίες, βιβλία και στη συχνή παρουσίασή του ως συμβόλου του κακού, ακόμη είναι πολλά αυτά που δεν γνωρίζουμε για τον ίδιο τον άνθρωπο.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΑΡΧΗ

1.

Έντονη λάμψη

(Μάρτιος 1911 - Σεπτέμβριος 1938)

ΚΑΤΑ ΓΕΝΙΚΗ ΟΜΟΛΟΓΙΑ, δεν ήταν το σπίτι όπου μεγάλωσε ο Μένγκελε το εκκολαπτήριο της προσωπικότητας που ανέπτυξε ώσπου κάποια στιγμή να γίνει ο «Άγγελος του Θανάτου». Δύσκολα βρίσκει κανείς αποδείξεις για τα χαρακτηριστικά που έμελλε να τον καθορίσουν, όπως ήταν οι ακραίες πολιτικές θέσεις του, ο αντισημιτισμός του και η ικανότητά του να δολοφονεί. Μελέτες με θέμα το κοινωνικό υπόβαθρο και τα παιδικά βιώματα όσων αργότερα διέπραξαν ναζιστικές θηριωδίες περιγράφουν τον αντίκτυπο του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου στο ψυχολογικό και συναισθηματικό προφίλ τους.¹ Πολλοί από αυτούς που αργότερα κρίθηκαν ένοχοι ειδικθών εγκλημάτων ανήκαν στη γενιά στην οποία ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος έπαιξε καίριο ρόλο. Μια θεωρία υποστηρίζει ότι η σφαγή άφησε πολλούς νεαρούς Γερμανούς χωρίς πατέρα και η αιφνίδια παράδοση της Γερμανίας μετέτρεψε τους πατέρες που επέστρεψαν σε ταπεινωμένα πρότυπα.² Υπάρχει η άποψη πως ο ψυχολογικός απολογισμός, σε συνδυασμό με τις μεταπολεμικές στερήσεις και τις πολιτικές αναταραχές, διαμόρφωσε μια ομάδα ανθρώπων που βρήκαν στο μήνυμα του Χίτλερ ένα πανίσχυρο κάλεσμα σε δράση, ανοίγοντας τον δρόμο για την τελική επιτυχία του και προετοιμάζοντας αρκετούς να συμμετάσχουν σε έναν ιδεολογικό αγώνα που θα τους επέτρεπε να διαπράξουν εγκλήματα και φρικαλεότητες σε πρωτοφανή κλίμακα.

Αν και ο πατέρας του Μένγκελε, ο Καρλ, είχε υπηρετήσει στον γερμανικό στρατό στις αρχές του πολέμου, ανακλήθηκε έπειτα από δύο χρόνια και επέστρεψε για να αναλάβει ξανά τα ηνία της

επιχείρησης που έφερε το όνομά του. Η επιχείρηση άλλαξε, και από αγροτικά μηχανήματα παρήγε πλέον εξοπλισμό που θα εξυπηρετούσε τη γερμανική πολεμική προσπάθεια. Με την κατασκευή εξαρτημάτων όπως μεταλλικές οβίδες που χρησιμοποιούνται στη ρίψη ναρκών θαλάσσης και οχημάτων όπως τα δίτροχα, ιππήλατα βαγόνια μεταφοράς πολεμοφοδίων, η εταιρεία Μένγκελε αύξησε τον αριθμό των εργαζομένων της από δεκαπέντε το 1915 σε ενενήντα έναν ως το τέλος του πολέμου. Αν και δεν ήταν ο μεγαλύτερος εργοδότης στο Γκίντσμπουργκ, η επιχείρηση έμελλε να εξελιχθεί σε σημαντική οικονομική δύναμη στη μικρή πόλη, κι αυτό είχε αποτέλεσμα την κοινωνική ανέλιξη του Καρλ Μένγκελε και την αύξηση του πλούτου του.

Η μητέρα του Μένγκελε, η Βαλμπούργκα, τρία χρόνια μεγαλύτερη από τον σύζυγό της, προερχόταν από αξιολύβαστη οικογένεια του Γκίντσμπουργκ. Κι ενώ ο Μένγκελε περιέγραφε αργότερα τον πατέρα του ως «καλοσυνάτο και ευαίσθητο», η μητέρα του ήταν «εξαιρετικά αποφασιστική και δυναμική». Σύμφωνα με φίλο της οικογένειας, η εμφάνιση της μητέρας του Μένγκελε στο εργοστάσιο σκόρπιζε τον φόβο περισσότερο από εκείνη του πατέρα του.³ Ήταν ευσεβής καθολική, και η θρησκευτική αφοσίωσή της προφανώς επηρέασε τον Μένγκελε.⁴ Αν και ο ίδιος δεν ήταν θρησκευόμενος, παρέμεινε στην εκκλησία και επέλεξε να παντρευτεί σε εκκλησία – και τα δύο ασυνήθιστα για τα μέλη των Ες-Ες.⁵

Στην αυτοβιογραφία του ο Μένγκελε αφιέρωσε πάνω από εκατό σελίδες στα πρώτα χρόνια της ζωής του και σκιαγράφησε την εικόνα μιας ασφαλούς παιδικής ηλικίας, στη διάρκεια της οποίας ήταν περιστοιχισμένος από γονείς, παππούδες και οικιακό προσωπικό. Για την οικογένειά του η γέννησή του αποτέλεσε σημαντικό γεγονός: Η μητέρα του ήταν τριάντα ενός ετών και είχε χάσει το πρώτο της παιδί λίγες μέρες μετά τον τοκετό. Ο ενθουσιασμός για την άφιξη του Γιόζεφ Μένγκελε αντανακλούσε την πολύχρονη αναμονή του χαρμόσунου αυτού γεγονότος, και το νεογέννητο έγινε το επίκεντρο της προσοχής της οικογένειάς του. Τα επόμενα τρία χρόνια γεννήθηκαν και τα αδέρφια του, ο Καρλ και ο Άλοϊς, και ο Μένγκελε είχε μια σχετικά ατάραχη και ήρεμη παιδική ηλικία.

Η ατμόσφαιρα στο σπίτι, σύμφωνα με παιδικό του φίλο, ήταν «συντηρητική, καθολική, συμβατική».⁶ Ο πατέρας του Μένγκελε υπήρξε μέλος του Γερμανικού Εθνικού Λαϊκού Κόμματος (Deutschnational Volkspartei – DNVP). Επομένως δεν ήταν υποστηρικτής του Ναζιστικού Κόμματος, όπως διατείνονταν ορισμένοι προβάλλοντας τον ισχυρισμό ότι είχε διαθέσει ένα από τα κτίρια του εργοστασίου του στον Χίτλερ για μια προεκλογική εκδήλωση τον Οκτώβριο του 1932. Η αλήθεια είναι πως ο Καρλ έγινε μέλος του Ναζιστικού Κόμματος τον Μάιο του 1933, μόνο αφού αυτό απέκτησε εκλογική δύναμη, σε συνδυασμό και με τη δική του υποψηφιότητα για μια θέση στο δημοτικό συμβούλιο, κάτι που δεν είχε καταφέρει σε προηγούμενες προσπάθειές του το 1924 και το 1929. Σύμφωνα με τον ιστορικό Ζντένεκ Ζόφκα (Zdenek Zofka), οι πολιτικές φιλοδοξίες του Καρλ Μένγκελε ήταν λιγότερο ιδεολογικές και περισσότερο βασισμένες στην επιθυμία του να επηρεάσει το τοπικό επιχειρηματικό κλίμα, και οι ντόπιοι αξιωματούχοι του Ναζιστικού Κόμματος του Γκίντσμπουργκ τον κατηγορήσαν ότι εξαγόρασε τη θέση του μέσω απλόχερης δωρεάς.⁷ Μολονότι ο Καρλ προσχώρησε στα Ες-Ες το 1935, η συμμετοχή του ήταν μόνο κατ' όνομα: Δεν τα υπηρέτησε ποτέ ούτε εξασφάλισε αξίωμα. Το μεταπολεμικό δικαστήριο αποναζιστικοποίησης διαπίστωσε πως η θέση του ως περιφερειακού οικονομικού συμβούλου, που τη διατήρησε από το 1936 ως το 1945, ήταν τεχνικής φύσεως και πως δεν είχε πολιτικές ευθύνες, ούτε ήταν «πεισμένος ή αξιόπιστος Εθνικοσοσιαλιστής». Διαπίστωσε επίσης ότι ο Καρλ Μένγκελε είχε φερθεί με τρόπο δίκαιο και γενναίο σε άτομα που είχε στοχοποιήσει το ναζιστικό καθεστώς, συμπεριλαμβανομένων πολιτικών αντιπάλων και Εβραίων.⁸

Σε συμφωνία με τις συντηρητικές πολιτικές θέσεις του πατέρα του, ο Γιόζεφ Μένγκελε έγινε μέλος της Μεγάλης Γερμανικής Οργάνωσης Νεολαίας (Großdeutschen Jugendbewegung – GDJ), και από το 1927 ως την αποχώρησή του από την οργάνωση, το 1930, ήταν αρχηγός (Ältestenführer) του παραρτήματος του Γκίντσμπουργκ, που αριθμούσε εξήντα αγόρια και τριάντα κορίτσια. Ο Μένγκελε θυμόταν τη γιορτή του θερινού ηλιοστασίου που είχε οργανώσει με την ομάδα του:

Ήμασταν υπερήφανοι για τη μεγάλη φωτιά του ηλιοστασίου, που υψωνόταν ως τα ουράνια στην κορυφογραμμή, απέναντι από την πόλη μας, αναγγέλλοντας πως μια μικρή παρέα αγοριών και κοριτσιών γιόρταζαν σήμερα το ηλιοστάσιο με ενθουσιώδεις σκέψεις και τον διακαή πόθο στην καρδιά τους να αφυπνίσουν και να ξεσηκώσουν τον λαό της πατρίδας τους ώστε να συμμετάσχει στον ιερό απελευθερωτικό αγώνα ενάντια στα δεσμά της ανόσιας Συνθήκης των Βερσαλλιών. Οι φλόγες θα έπρεπε να μας λυτρώσουν και [...] να φωτίσουν τον δρόμο μας, θα έπρεπε να μας ζεστάνουν με την αγάπη του σπουδαίου λαού μας και του ανώτερου πολιτισμού μας και θα έπρεπε να κάψουν κάθε διαφωνία μεταξύ μας, μεταξύ ημών των Γερμανών.⁹

Το GDJ δεν δεχόταν Εβραίους, όπως εξήγησε ο Μένγκελε στο ημερολόγιό του, ώστε «οι χαρακτηριστικές ιδιότητες του γερμανικού λαού» να μπορέσουν επιτέλους να αποκαλυφθούν και να απελευθερωθούν από την ξενική «περισκλήρυνση».¹⁰ Ορισμένοι θεωρούν πως η αναπόληση της περιόδου που ο Μένγκελε ήταν στο GDJ, με τις σαφείς εθνικιστικές και αντισημιτικές αποχρώσεις του, αποδεικνύει ότι η συμμετοχή του στην οργάνωση της νεολαίας χάραξε το μονοπάτι που τον οδήγησε μετέπειτα στο Ναζιστικό Κόμμα και στην ολόψυχη υιοθέτηση της ιδεολογίας και της κοσμοθεωρίας του, ωστόσο ο ιστορικός Σβεν Κέλερ (Sven Keller) υποστηρίζει ότι η ερμηνεία αυτή είναι «παρατραβηγμένη». Εφόσον ο Μένγκελε ερχόταν σε επαφή με αντισημιτικές απόψεις στο πατρικό του, ήταν πολύ πιθανό οι απόψεις αυτές να αφορούσαν «έναν υποβόσκοντα πολιτιστικό αντιουδαισμό, χαρακτηριστικό του καθολικισμού της περιόδου».¹¹ Ο Κέλερ υποστηρίζει ότι ο αντισημιτισμός ήταν αναμφίβολα παρών στο GDJ, όπως σε ευρύτερα τμήματα του κινήματος της νεολαίας και σε άλλες δεξιές συντηρητικές οργανώσεις στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης, αλλά ούτε ωθήθηκε στο προσκήνιο ως ξεκάθαρος στόχος ούτε μπορούσε να συγκριθεί με τον μολυσματικό φυλετικό αντισημιτισμό των Εθνικοσοσιαλιστών.¹²

Η συμμετοχή του Γιόζεφ Μένγκελε στο GDJ δεν μπορεί να θεωρηθεί άμεσος προάγγελος, ή ένδειξη, ενός υπάρχοντος ενθουσιασμού για ιδέες και αρχές για τον Εθνικοσοσιαλισμό. [...] Ήταν προσανατολισμένες στις ιδέες του Ερνστ Γιούνγκερ (Ernst Jünger)

ή του Μέλερ φαν ντεν Μπρουκ (Moeller van den Bruck), όχι του Αδόλφου Χίτλερ (Adolf Hitler) ή του Άλφρεντ Ρόζενμπεργκ (Alfred Rosenberg).¹³

Ο Μένγκελε φοίτησε στο Humanistisches Gymnasium στο Γκίντσμπουργκ, σχολείο που περιλάμβανε και μαθήματα λατινικών και ελληνικών ως θεμέλια της ευρωπαϊκής κουλτούρας. Οι επιδόσεις του, στην καλύτερη των περιπτώσεων, ήταν μέτριες, εξασφαλίζοντάς του ένα «επαρκής» στα θρησκευτικά, στα αγγλικά, στη φυσική, στην ιστορία και ένα «ανεπαρκής» στα γερμανικά, στα ελληνικά, στα λατινικά και στα μαθηματικά. Κι ενώ η αγωγή του κρίνονταν αποδεκτή, η απόδοσή του και το ενδιαφέρον του για το σχολείο κρίνονταν ελλιπή. Από τα σχολικά αρχεία φαίνεται πως ο Μένγκελε έπασχε από μια σειρά μολύνσεων, που ξεκίνησαν το σχολικό έτος 1927-28, συμπεριλαμβανομένης της οστεομυελίτιδας, της νεφρίτιδας και της σηψαιμίας, εξαιτίας των οποίων ήταν αναγκασμένος να απουσιάζει από το σχολείο για μεγάλα χρονικά διαστήματα, ενώ του δημιούργησαν και χρόνια νεφροπάθεια. Εξαιτίας της ασθένειας αυτής δεν μπόρεσε να αναλάβει την οικογενειακή επιχείρηση, κάτι που αποτελούσε πατρογονικό του δικαίωμα ως πρωτότοκου γιου.

Αν και το Μεγάλο Κραχ του 1929 είχε μειώσει τις προοπτικές της εταιρείας, η ανησυχία ήταν μόνιμη, και θα ήταν φυσικό για τον Μένγκελε να βοηθήσει τον πατέρα του στη διαχείρισή της, ιδίως αφού πάντα τον γοήτευαν θέματα τεχνικής φύσεως και έδειχνε έντονο ενδιαφέρον για όσα διαδραματίζονταν στα εργοστάσια και στο εργοστάσιο του πατέρα του. Εντούτοις, η μητέρα του Μένγκελε πίστευε πως η πάθηση του γιου της, που απαιτούσε ειδική διατροφή και ξεκούραση, απέκλειε την απασχόλησή του στην εταιρεία τους, για την οποία χρειαζόταν γερή κράση. Ο μικρότερος αδερφός του Μένγκελε, ο Άλοϊς, ο οποίος φοιτούσε σε ιδιωτικό σχολείο με έμφαση στις επιχειρηματικές σπουδές, προετοιμαζόταν να γίνει ο διάδοχος του πατέρα του, κι έτσι ο Γιόζεφ, μαζί με τον άλλο αδερφό του, τον Καρλ, ήταν ελεύθεροι να επιλέξουν το επάγγελμα που θα ακολουθούσαν.¹⁴ Ο Μένγκελε πέρασε με επιτυχία την εξέταση αξιολόγησης, το Abitur, και έλαβε το απολυτήριό του το 1930 χωρίς να έχει ιδέα τι κλάδο

σπουδών θα ακολουθούσε τελικά και χωρίς κανένα κίνητρο ή ιδιαίτερο πάθος για κάτι.

Μόναχο

Όταν ο Γιόζεφ Μένγκελε έφυγε από το σπίτι του στο Γκίντσμπουργκ, τον Απρίλιο του 1930, για να ξεκινήσει τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο Λούντβιχ-Μαξιμίλιαν στο Μόναχο, άνοιξε πανιά για μια πορεία ανακάλυψης και επιτευγμάτων. Αφοσιώθηκε στη μελέτη της ιατρικής και των συναφών κλάδων της ανθρώπινης γενετικής και της ανθρωπολογίας. Η επιλογή των αντικειμένων ήταν ιδιαίτερος καίρια, αφού, με την άνοδο του Εθνικοσοσιαλισμού, θα αποκτούσαν μεγαλύτερη σημασία και θα απολάμβαναν, όπως το έθεσε ένας ιστορικός, μια «συμβιωτική σχέση» με το ναζιστικό καθεστώς,¹⁵ μια σχέση που τελικά θα καθόριζε τη μοίρα εκατομμυρίων ανθρώπων.

Ο καθηγητής του στη βιολογία στο Gymnasium στο Γκίντσμπουργκ ήταν ο πρώτος που του είχε εμπνεύσει ενδιαφέρον για την επιστήμη και πίστευε πως η ανθρωπολογία ήταν «ιδιαίτερος συναρπαστική». Αφού ολοκλήρωσε το Abitur, όμως, αποφάσισε να σπουδάσει οδοντιατρική γιατί πίστευε ότι θα κέρδιζε πολλά χρήματα, αφού «δεν υπήρχε ούτε ένας οδοντίατρος» στη γενέτειρά του.¹⁶ Όταν έφτασε στο πανεπιστήμιο, έκανε μια συζήτηση με τον Γιούλιους Ντίζμπαχ (Julius Diesbach), ο οποίος ήταν έναν χρόνο μεγαλύτερος από τον Μένγκελε, είχε επίσης φοιτήσει στο Gymnasium του Γκίντσμπουργκ και, στη συνέχεια, είχε γραφτεί στο πανεπιστήμιο. Ο Ντίζμπαχ ισχυρίστηκε πως η οδοντιατρική είχε «πολύ περιορισμένο πεδίο» και ήταν «πολύ εξειδικευμένη», και επιχειρηματολόγησε πειστικά υπέρ της ιατρικής. Για τον Μένγκελε η ξεχωριστή γοητεία της ιατρικής ήταν το εύρος της: «Από τη στιγμή που η ανθρωπολογία και η ανθρώπινη γενετική ανήκαν στο ευρύτερο πεδίο της ιατρικής, τελικά επέλεξα το συγκεκριμένο αντικείμενο».¹⁷ Παρά τις συνθήκες —μια τυχαία συζήτηση—, η επιλογή του Μένγκελε δεν ήταν επιπόλαιη· αντιθέτως, ισχυρίστηκε ότι ξύπνησε ένα «πάθος» μέσα του:

Δεν είχα ιδέα τότε για την πολύπλευρη φύση της ιατρικής, αλλά η φλόγα του ενθουσιασμού που άναψε μέσα μου διατήρησε τη θερμότητά της, αν όχι την έντονη λάμψη της, για πάντα. Πώς ήταν δυνατόν, σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα, να μεταμορφωθεί κάποιος που —κατά έναν τρόπο— «το είχε πάρει απόφαση» σε κάποιον που είχε «μαγευτεί»;¹⁸

Ο Μένγκελε απάντησε ο ίδιος στο ερώτημά του υποστηρίζοντας πως ο φίλος του είχε ξεκλειδώσει μια δυνατότητα που υπήρχε ήδη μέσα του. Ο Ντίτζμπαχ ήταν «μάγος», προικισμένος με «την ομορφιά, το μεγαλείο και τις υψηλές αξίες της επιστήμης του και της τέχνης», ο οποίος δεν μιλούσε για τις πρακτικές δυνατότητες της ιατρικής ή της απασχόλησης. Αντιθέτως, «ήξερε μόνο —μάλλον ασυναίσθητα— πώς να κεντρίσει την επιστημονική μου περιέργεια και να τη μετατρέψει σε ενθουσιασμό για ένα τόσο πολύπλευρο αντικείμενο. Χρειάστηκε απλώς να μου πει ποια μαθήματα έπρεπε να πάρω για το πρώτο εξάμηνο και η απόφασή μου υπήρξε οριστική, σαν να μην είχα σκεφτεί ποτέ να σπουδάσω κάτι άλλο».¹⁹ Ο Μένγκελε εκθείασε την παρέμβαση του φίλου του, που ήρθε «την κατάλληλη στιγμή», δίνοντάς της μυθικές διαστάσεις και συγκρίνοντάς τη με την εμφάνιση της θεάς Αθηνάς στον Οδυσσέα όταν είχε μεταμφιεστεί σε βοσκό. Το μυστηριώδες γεγονός ότι δεν είδε ποτέ ξανά τον φίλο του τον έκανε να σκεφτεί πως ίσως ήταν όντως η Αθηνά μεταμφιεσμένη.²⁰

Ο Αδόλφος Χίτλερ καταλάβαινε τη σημασία της ιατρικής και είχε συγκεκριμένες ιδέες για το πώς θα έπρεπε να ασκείται στη νέα Γερμανία. Σε έναν από τους πρώτους λόγους του ενώπιον του Εθνικοσοσιαλιστικού Γερμανικού Ιατρικού Συλλόγου (NSDÄB) υποστήριξε πως, ενώ μπορούσε χωρίς δικηγόρους, μηχανικούς και οικοδόμους, είχε ανάγκη τους Εθνικοσοσιαλιστές γιατρούς: «Δεν μπορώ χωρίς εσάς ούτε μία μέρα, ούτε μία ώρα. Αν δεν υπάρχουνε εσείς, αν με απογοητεύσετε, θα χαθούν τα πάντα. Τι νόημα θα έχουν οι αγώνες μας αν κινδυνεύει η υγεία του λαού μας;». ²¹ Όταν ο Χίτλερ αναφέρθηκε στην «υγεία του λαού μας», δεν εννοούσε αποκλειστικά, ούτε κυρίως, την ατομική ευμερσία. Η αντίληψη που είχε για τη γερμανική ιατρική ήταν πως πρωταρχική ευθύνη του γιατρού δεν ήταν το άτομο αλλά το έθνος,

ή Volk.*²² Η καίρια αυτή αλλαγή στον τρόπο προσέγγισης επέτρεψε σε Γερμανούς γιατρούς να χειρίζονται τους ασθενείς με τρόπους αδιανόητους στο παρελθόν, χωρίς να νιώθουν ότι παραβιάζουν τον όρκο του Ιπποκράτη και τις ευθύνες που απέρρεαν από αυτόν, ευθύνες που πλέον αποκτούσαν άλλες έννοιες. Ο NSDÄB αξίωσε νέα ιατρική δεοντολογία:

Από την πρώτη μέρα έχουμε καταστήσει σαφές ότι η βασική μεταστροφή της κοσμοθεωρίας των ημερών μας, θεμελιώδες κομμάτι της οποίας είναι η εξάλειψη του ατόμου μέσω του βιώματος του «λαού» [Volk], πρέπει να είναι η βασική αρχή της ηθικής και της δεοντολογίας του ιατρικού επαγγέλματος.²³

Ο Χάνς Ράιτερ (Hans Reiter), πρόεδρος της Υγειονομικής Υπηρεσίας του Ράιχ (Reichsgesundheitsamt), υπογράμμισε την ευθύνη που επωμίζονται οι γιατροί στον Εθνικοσοσιαλισμό, γράφοντας το 1939: «Ο γιατρός πολεμά σαν βιολογικός στρατιώτης για την υγεία του Volk. Αν αποτύχει σε αυτή τη μάχη, τότε καμία μορφή διακυβέρνησης δεν θα μπορέσει να εξασφαλίσει το μέλλον του Volk». ²⁴ Και: «Το πεπρωμένο του γερμανικού Volk βρίσκεται απολύτως στα χέρια του Γερμανού γιατρού». ²⁵

Η αντικατάσταση του ατόμου από το έθνος ως ευθύνη του Γερμανού γιατρού διαμόρφωσε ένα νέο πρότυπο υγειονομικής φροντίδας για τον ασθενή ως άτομο. Οι Γάλλοι ιστορικοί της ιατρικής επιστήμης Ιβ Τερνόν (Yves Ternon) και Σοκράτ Ελμάν (Socrate Helman) έγραψαν:

[Ο γιατρός] πρέπει να εγκαταλείψει τις παλιές ανθρωπιστικές αντιλήψεις του. Έχει έναν και μοναδικό ασθενή: τον γερμανικό λαό [Volk]. Το άτομο δεν είναι παρά ένα μόνο κύτταρο της ολότητας του λαού. Ο λαός είναι ανυπέρβλητος: είναι το μόνο Σώμα. Ακριβώς αυτό το Λαϊκό Σώμα πρέπει να διατηρηθεί και να λάβει περίθαλψη. Προκειμένου να παραμείνει άθικτο, καμία θυσία δεν είναι υπερβολική. Όπως ένας γιατρός δεν θα διστάσει να ακρωτηριάσει ένα δάχτυλο για να σώσει ένα μέλος του σώματος, ή ένα μέλος του σώματος για να σώσει μια ζωή, έτσι και ο ναζιστής

* Ο γερμανικός όρος Volk, όπως χρησιμοποιείται από τους ναζί, συχνά αποδίδεται ως «λαός» ή «έθνος». Αναφέρεται σε «μια μεταφυσική οντότητα που έχει δική της ζωή και αξία». Bruns, «Turning Away», σελ. 215.